

Cechovní artikule v kopiářích olomouckých biskupů na příkladu poddanských měst Moravské Ostravy, Příbora, Vyškova a Kroměříže¹

Kateřina Lančová

1. Úvod

Kopiáře² olomouckých biskupů představují obsáhlý pramen, který primárně zahrnuje odchozí korespondenci z biskupské kanceláře, která je adresována městům olomouckého biskupství, šlechticům či úředníkům na biskupských panstvích, ale výjimečně i králi a dalším vysoce postaveným úředníkům v rámci českých zemí. Kromě výše uvedeného obsahu jsou však v kopiářích opsána také různá privilegia, jak pro města, tak i pro fyzické osoby, a mimo jiné tvoří početný soubor také opisy cechovních artikulí. Tyto listiny nepochybně byly pro fungování daného cechu stěžejní. I když se do jisté míry jednalo o formulářový typ písemnosti,³ cechovní artikule jsou specifické právě v odlišnostech, které se v jednotlivých typech řemesel objevovaly. Proto nebudu srovnávat cechovní artikule stejného řemesla v různých městech (i když i zde bychom našli odlišnosti, vzhledem k vydavateli či roku vydání), ale zaměřím se na rozbor opisů artikulí pro cechy rozličných řemesel, abych nastínila diverzitu jednotlivých článků, které opisy obsahují.⁴ Tato studie má přispět k doplnění

¹ Studie byla zpracována v rámci řešení projektu Filozofické fakulty OU – SGS05/FF/2022 Středověké písemné prameny a možnosti jejich výzkumu a interpretace.

² Jedná se spíše o registra, autorka se však drží názvu kopiář, který je takto obvykle uváděn v archivních pomůckách i literatuře.

³ Obsah artikulí konkrétního cechu (např. ševců) je často v různých městech olomouckého biskupství stejný, nebo jen mírně odlišný, jako v případě Příbora a Vyškova, srov. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (ZAO-O), fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 265–271 a ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 285.

⁴ Autorka však vychází z premisy, že opis dochovaný v kopiářích byl stejný nebo alespoň z velké míry podobný jako původní listina, jako je tomu v případě listiny pro cech ševců, která se dochovala v originálu i v opisu a její obsah je stejný srov. Zemský archiv Opava – Státní okresní archiv Nový Jičín (SOKA Nový Jičín), fond Cech ševců Příbor, inv. č. CZ227204010//995//1/1/1 a ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 265–271.

a výzkumu cechovní otázky obecně, a proto jsem se rozhodla analyzovat artikule různé zaměřených řemesel, i když je jejich variabilita předem předpokládána.⁵ Kromě výše uvedeného se budu zabývat také způsobem, jakým biskup cechům artikule uděloval nebo potvrzoval, pokud to pramen umožňuje.

Cechy začaly vznikat v královských městech českých zemí již ve 13. století, v poddanských městech až ve 14. století. Se vznikem cechů vznikla regulace v jednotlivých řemeslech, která vedla k jejich ochraně. Cechy se řídily podle svých statut. Původně si mohl řemeslník svobodně vybrat, zda se stane členem cechu, tato možnost byla později zrušena a řemeslníci, kteří nevstoupili do cechu, byli trestáni. Cechovní řády stanovovaly pravidla, kterými se museli jednotliví členové cechu řídit, mezi ně patřila také nařízení pro učně, kteří se řemeslu učili po dobu tří let (někdy i déle). Struktura cechu byla dle přísné dodržované hierarchie následující: od nejvýše postavených cechmistrů a mistrů přes tovaryše až po nejnižší postavené učně. Ti k mistrovi přicházeli přibližně ve věku 15 let a po vyučení skládali tovaryšskou zkoušku, po jejímž úspěšném absolvování dostali výuční list. Tovaryš byl také podřízený mistrovi, ale ten dostával za svou práci plat a nesměl být mistrem tělesně trestán. Pokud nebyl tovaryš spokojený, mohl od mistra odejít a pracovat na mnoha jiných místech a pokud možno i v jiných zemích pro získání potřebných zkušeností. Chtěl-li se tovaryš stát mistrem, musel složit mistrovskou zkoušku, jejíž součástí bylo vytvoření mistrovského kusu. Být členem cechu poskytovalo výhody pro staré nebo chudé mistry. Cechy fungovaly částečně jako charita a rovněž se staraly o pohřby svých příslušníků. Samospráva, která v češích vznikla, částečně regulovala také život ve městě. Cech si do svého vedení volil cechmistry, které potvrzovala městská rada. Schůze se pořádaly u mistrů anebo v krčmách, vlastní dům si mohly dovolit jen nejbohatší cechy. Cech mohl být seskupen z více řemesel, která si byla podobná. Cechy měly svůj znak, na kterém byl obvykle vyobrazen jejich výrobek nebo pracovní nástroj, rovněž měly svou korouhev.⁶

Výzkumu cechovních organizací se věnuje česká historiografie již desítky let, a to od starších výzkumů Jana Kühndela⁷ či Bedřicha Mendla⁸ nebo

⁵ Tento postup je ovlivněn také dochováním pramenů.

⁶ HOFFMANN, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009, s. 236–248.

⁷ KÜHNDEL, Jan: *Minulost řemesel a průmyslu ve střední Moravě*. Prostějov 1942; Týž: *Prostějovská řemesla a jejich cechy*. Prostějov 1933; Týž: *Vývoj olomouckých řemeslnických cechů (do začátku 17. století)*. Olomouc 1929.

⁸ MENDEL, Bedřich: *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*. Praha 1947; Týž: *Počátky našich cechů*. Český časopis historický, 33, 1927, s. 1–20, 307–346.

kulturních historiků Zikmunda Wintra⁹ a Josefa Janáčka¹⁰. Co se týče současných historiček a historiků, věnuje se tomuto tématu celá řada z nich, např. pražskými cechy se zabývá Jiří Smrž,¹¹ cechům v Čechách se věnuje Michaela Hrubá¹² nebo Hana Pátková,¹³ pro Brno zpracovaly tematiku řemesel a cechů Hana Jordánková a Ludmila Sulitková¹⁴ nebo také Michaela Antonín Malaníková,¹⁵ cechům v moravských vrchnostenských městech se věnuje např. David Sobek¹⁶ atd.¹⁷

2. Artikule cechů biskupských měst ležících na Moravě

Kopiáře z první poloviny 16. století obsahují řadu opisů cechovních artikulí, jejichž originály patrně vznikly v poddanských městech olomouckého biskupství a byly biskupovi předloženy k potvrzení. Vzhledem k obsáhlé pramenné

---

⁹ WINTER, Zikmund: *Český průmysl a obchod v XVI. věku*. Praha 1913; Týž: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. Praha 1906; Týž: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*. Praha 1909.

¹⁰ JANÁČEK, Josef: *Řemeslná výroba v českých městech v 16. století*. Praha 1961; Týž: *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.

¹¹ SMRŽ, Jiří: *Cechy v pražských městech od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*. Documenta Pragensia Monographia, sv. 37. Praha 2019; Týž: *Kde všude lze (ne)nalézt cechovní artikule? K problematice dochování písemností řemeslnických organizací v městských knihách*. Documenta Pragensia Supplementa 9, 2018, s. 349–362.

¹² HRUBÁ, Michaela: *Bratrstva a cechy z pohledu měšťanských testamentů královských měst severozápadních Čech v raném novověku*. Documenta Pragensia 18, 2000, s. 27–47.

¹³ PÁTKOVÁ, Hana: *Bratrstva a cechy v Českém Krumlově v době jagellonské*. In: *Českokrumlovsko v době jagellonské 1470–1526*. Český Krumlov 1998, s. 62–69.

¹⁴ JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Hlavní tendence brněnské řemeslné výroby od počátků města do zániku cechovního sdružení*. In: *Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna*, 12, 1994, č. 1, s. 15–37; Týž: *Předbělohorské Brno*. Brno 2020.

¹⁵ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela: *Řemesla a obchod*. In: JAN, Libor (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno 2013.

¹⁶ SOBEK, David: *Kroměřížské cechy a jejich artikuly v raném novověku. Srovnání generálních cechovních artikulí se staršími řády*. Studia Iuvenilia – Studentské historické sešity. Ostrava 2016, s. 41–66.

¹⁷ Výběr literatury vztahující se k cechům v českých zemích viz: ČERMÁK, Miloslav: *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc 2002; MAREK, Jaroslav: *Řemeslná výroba v moravských městech v 16. století*. Sborník Matice moravské 81, 1962, s. 124–154; NĚMEČKOVÁ, Eva: „...jinde kupovati nemají než v těch městech, která jsou jim od starodávna vyměřeny“. *Regulace trhu v královských městech severozápadních Čech v zrcadle cechovních stanov*. Documenta Pragensia Supplementa 8, 2017, s. 327–346; PRASEK, Vincent: *Řemeslnické cechy v Kroměříži*. Časopis Matice moravské 27, 1903, s. 310–316.

základně bylo potřeba přistoupit k určité redukci, a proto byly vybrány opisy cechovních řádů ze čtyř biskupských měst, konkrétně se jedná o Moravskou Ostravu, Příbor, Vyškov a Kroměříž. První dvě zmíněná města leží na hukvaldském panství, zbylé leží na stejnojmenných panstvích: Vyškov a Kroměříž. Výběr zvolené materie souvisí nejen se stavem dochování jednotlivých opisů, ale také s cílem vybrat města z různých panství, respektive různé geografické polohy. Také zvolené cechy reprezentují odlišná řemeslná odvětví, která se ve městech nacházela. Vybrané opisy cechovních artikulí zahrnují tkalcovské, bednářské, kovářské, zámečnické a koželužské řemeslo. Ve výběru je zahrnut také sloučený cech. Konkrétně se jedná o kovářský a zámečnický, který se řídil společnými statuty, která však reflektovala ve svých ustanoveních odlišnosti jednotlivých typů řemesel.

3. Moravská Ostrava

Moravská Ostrava (dále jen Ostrava) byla založena olomouckým biskupem Brunem ze Schauenburku. První zmínka se dochovala v Brunově závěti z roku 1267. Ostrava se řídila magdeburským právem. Již ve 14. století se v listině o udělení rychty zmiňují masné a ševcovské krámy a rovněž krám se sukнем, zmíněna je rovněž přítomnost také dalších, pro fungování města nezbytných, řemesel. Ve 14. století získalo město právo na výroční trh. Po polovině 15. století získala Ostrava privilegium na druhý jarmark a roku 1523 přibyl jarmark třetí. V první polovině šedesátých let 16. století pak Ostrava získala svobodný trh na maso a artikule na vinné šenky, které zmiňují právo šenku pro 78 domů.¹⁸ V Ostravě vzniklo do poloviny 16. století několik důležitých cechů: soukenický, tkalcovský, krejčovský, ševcovský i cech řeznický. Mezi prvními cechy se uvádí cech rybářů, který je zmíněn již roku 1498.¹⁹

¹⁸ ROHLOVÁ, Eva: *Středověká Ostrava, 1267–1437*. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol.: Ostrava. Praha 2013, s. 35, 37, 41, 43–44, 48; ADAMUS, Alois (ed.): *Codex diplomaticus civitatis Ostraviae – Sběrka listin k dějinám města Mor. Ostravy*, I. Moravská Ostrava [1929] (dále jen CDO I), s. 17–18, č. 8; JUROK, Jiří: *Městské vikbily a manská šlechta na biskupském panství Hukvaldy*. Historie – Historica. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity 11, 2004, s. 24; CDO I, s. 9–10, č. 2; Archiv města Ostravy (dále jen AMO), fond Archiv města Moravská Ostrava, inv. č. 1, sign. IA1; BARCUCH, Antonín: *Ostrava v letech 1437–1618*. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol.: Ostrava. Praha 2013, s. 52–55; CDO I, s. 33–34, č. 21; CDO I, s. 56–57, č. 43; AMO, fond Archiv města Moravská Ostrava, inv. č. 17, sign. IA17; ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 315–317; CDO I, s. 101–102, č. 79; CDO I, s. 102–104, č. 80; ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 337–339.

¹⁹ BARCUCH, A.: *Ostrava*, s. 70, 72–73.

3.1 *Tkalcovský cech*

Mezi jedny z nejstarších opisů cechovních řádů v Ostravě se řadí artikule cechu tkalců, které se v úplnosti dochovaly v kopiáři biskupa Khuena. Jedná se o příklad konfirmace a opětovného vydání statut. Biskup Khuen potvrzuje existenci tkalcovského cechu v Ostravě a vydává jim znovu artikule.²⁰ Tkalcí dostali již dříve listinu pro cech od biskupa Dubravia, ta jim ovšem shořela, a proto se tkalcí obrátili na biskupa s žádostí o potvrzení cechu. Opis listu od biskupa Dubravia se v kopiářích dochoval, jedná se však o poměrně stručnou listinu, která stanovuje pravidla pro přijímání do cechu, spravedlivé míry výrobků, nařizuje přítomnost všech členů při svolávání cechu, zakazuje hazard, ustanovuje postup v případě, že někomu z členů cechu zemře potomek, povoluje mistru mít jednoho učedníka, který se má učit rok a pokud odejde dřív, musí zaplatit pokutu. Rovněž musí každý učedník doložit svůj řádný původ, a nakonec listina stanovuje výši mzdy pro tovaryše. Biskup Dubravius rovněž za vydání artikulí a potvrzení cechu stanovil poplatek, který mistři museli olomouckým biskupům dvakrát ročně odvádět.²¹ Listina biskupa Khuena ovšem značně rozšiřuje znění původního dokumentu, a proto bude větší pozornost věnována jí. Starší listina tedy obsahovala některé články, které byly v listině biskupa Khuena přeformulovány, nebo zcela chybí, patrně proto, že již byly tradičně dodržovány, tudíž nemusely být znovu zaneseny v listině. Ostatní články byly přeformulovány do aktuálnější podoby, ale většina nařízení, které jsou doplněny v Khuenově listině, jsou zcela nová. Pravděpodobně reflektují zvyky a předpisy, které se již běžně v ceších v Khuenově době dodržovaly a původní listina je postrádala. Obsah jednotlivých artikulí lze rozdělit na širší, tematické celky: zbožnost a reprezentace, správa cechu (včetně cechovního soudu), morální dohled, finance, přijímání do cechu, kontrola měr a trhu, učni, mistři, úmrtí.²²

Artikule týkající se zbožnosti a reprezentace v sobě zahrnovaly nařízení pro všechny členy cechu a týkaly se korouhví a rozsvěcování svící v kostele, povinnosti účasti na procesích a mších jak v neděli, tak i v jiné svátky a rovněž podmínky užívání cechovní pečeti. Kategorie správy cechu je již poněkud obsáhlejší a představovala řadu nařízení, ale i zákazů. Ustanovovala podmínky volby cechmistrů, jejich počet, povinnost dohledu nad cechem, čtení cechovního zřízení a předání vyúčtování při opuštění úřadu. Stanoveny

---

²⁰ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152.

²¹ List byl vydán 30. října 1543 v Kroměříži. ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 4–5.

²² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152.

byly podmínky pro svolávání cechu, ale také nařízení pro mistry, kteří byli povoláni pro radu.

Cechovní soud a projednávání sporů bylo rovněž v artikulích specifikováno, byly zde stanoveny pokuty a tresty různé výše za porušení nařízení a přestupky. Zmíněna byla také možnost obrátit se na starší a radu města v případě křivdy ze strany cechmistrů. Morální dohled v cechu stanovoval přípustné a nepřípustné chování, patřil zde zákaz her v hospodách, zákaz opilosti, pomluv, lží, rouhání, nadávek při shromážděních cechu, zákaz zahálky, zákaz hanit dílo druhého ve snaze přebrat mu zákazníka, ale také nařízení řádného chování a dodržování cechovních pravidel a nařízení cechmistrů.

Články zabývající se financemi obsahovaly předpis týkající se kvartální platby, ale také vytyčovaly postup při umoření nejrozličnějších dluhů, kterými mohlo být: nezaplacení objednávky, dluh po odchodu tovaryše od svého mistra a zákaz zásobovat osobu, která dlužila peníze jinému mistru. Artikule týkající se přijímání do cechu požadovaly prokázání manželského původu a vyučení se řemeslu a také poplatků. Pokuta nebo jiný trest hrozila členům cechu také za nedodržování měr a kvality zboží. Postih čekal také každou osobu, která nebyla členem cechu a byla přistihnuta při nákupu či prodeji výrobků a přediva ve městě.

Artikule týkající se učňů obsahovaly podmínky, které bylo potřeba splnit při přihlášení se do cechu. Jednalo se o dvoutýdenní vyzkoušení si řemesla u mistra a následné složení finanční záruky. Za vyučení byla stanovena učňům odměna, kterou jim měl vyplatit mistr a v průběhu učení měl učňům mistr poskytovat obuv a šatstvo.²³ Při bezdůvodném opuštění cechu neměl učeň dostat nic. Články týkající se mistrů zakazovaly přebírat si čeleď, zakazovaly samozásobování surovinou mimo trh (což platilo i pro tovaryše) a zahrnovaly podmínky práce, a to: maximální počet stolů na trhu, míru a kvalitu zboží, nařízení rychlého plnění zakázky a stanovení postupu při zpoždění v práci na zakázce, ale i nařízení uzavření sňatku pro všechny mladé mistry, kteří se chtěli v cechu usadit.

Členové cechu měli ve svých artikulích uvedenou povinnost doprovázet zemřelého do hrobu, za pozdní příchod je čekala pokuta. Vdovy měly povoleno vykonávat řemeslo až do doby dalšího sňatku. Biskup potvrdil vše výše napsané a zdůraznil dodržování těchto pravidel. Navíc si pro sebe a své nástupce vymínil právo tyto artikule změnit nebo obnovit. K listině byla

²³ Doslova: „...a když mistru vytrvá a se vyučí, cechu a všemu řemeslu dosti učiní, bude jemu mistr 24 grošů a v těch třech letech, dokud se učí, střevíce a šaty v slušnosti povinen dávat.“

přivešena biskupská pečeť.²⁴ Dle informací z popisu byl originál listiny vyhotoven v Kroměříži a datován ke dni 16. prosince 1559.²⁵

Podobná praxe, kdy je listina znovu vydána a doplněna, není pro cech tkalců na statcích olomouckého biskupství do poloviny 16. století pravidlem, jelikož např. v Kroměříži i v Ketři byla první statuta cechu tkalců potvrzena poprvé až biskupem Khuenem (tzn. že nepotvrzoval znovu listinu vydanou svými předchůdci), tudíž se zde žádné doplnění nenachází a jde jen o konfirmaci statut, které si tkalci z Kroměříže a Ketře opatřili v jiném městě.²⁶ Na druhé straně je potřeba říci, že opětovná konfirmace starších statut nebyla nic výjimečného a patrně často docházelo k doplnění, které vyplývalo z aktuální situace v konkrétním městě.

4. Příbor

Příbor byl založen před rokem 1251 Frankem z Hückeswagenu, již kolem roku 1258 však olomoucký biskup Bruno část hückeswagenského panství získal. K fojstství v Příboře náleželo několik masných, pekařských a ševcovských lávek, což dokládá přítomnost těchto řemesel ve městě. Ve 14. století získal Příbor, stejně jako další biskupská města, od olomouckého biskupa Mikuláše z Riesenburku privilegium odúmrti, listina v sobě zahrnovala také právo opevnit město hradbami, které nikdy nebyly vystavěny. Ve městě však vznikly tři městské brány. Příborské fojstství, které bylo lénem olomouckých biskupů, připojil k biskupské mense definitivně biskup Tas z Boskovic roku 1475. V 15. století dosáhlo město práva na konání dvou jarmarků. Před polovinou 15. století získalo město povolení na svobodný trh s masem. Listinu upravující podmínky vaření piva a šenkování vína Příbor získal roku 1555. Ve druhé polovině 16. století město nabylo privilegium na další dva jarmarky a týdenní sobotní trh, dále také výsady na 44 pivních šenkovních domů.²⁷

---

²⁴ Uvedeno v závěru popisu.

²⁵ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; FRIEDRICH, Gustav: *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1934, s. 138–139.

²⁶ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 271–279; 221–228.

²⁷ JUROK, Jiří: *Založení města Přemyslem Otakarem II. (1251–1307)*. In: JUROK, Jiří a kol.: *Dějiny města Příbora, Nový Jičín – Příbor 2002*, s. 21, 22; Týž: *Od biskupského města k městu husitských hejtmánů (1307–1512)*. In: Tamtéž, s. 31–32, 34–35, 40–41; Týž: *Význačným soukenickým exportním městem (1512–1620)*. In: Tamtéž, s. 43–44; DOHNAL, Miloň: *Počátky měst na severovýchodní Moravě*. Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, řada C-24, sv. 115, 1989, s. 3–4; MOCEK, Michal: *Příbor 1251–1650. Zprávy – Studie – Informace*. Nový Jičín 1992, s.

4.1 Cech kovářů a zámečníků

Biskup Marek Khuen vydal potvrzení cechovních artikulí společnému cechu kovářů a zámečníků v Příboře. Opis listiny v kopiáři je datován 26. května 1558 v Kroměříži. Kováři a zámečníci se obrátili na biskupa s prosbou o potvrzení cechu a artikulí, které si sami nechali sepsat na základě pořádků, které používaly stejné cechy v jiných městech,²⁸ jelikož se jimi chtěli rovněž řídit.²⁹ Tyto artikule jsou poměrně totožné v obecných bodech s těmi, které jsou uvedeny výše, liší se pouze v člancích, které jsou specifické pro výkon těchto řemesel. Fakt, že cechovní artikule různých cechů vydávaných ve stejné době, stejným biskupem obsahují stejná nebo velice podobná obecná ustanovení, není v listinách opsaných v kopiářích nikterak neobvyklý, jedná se o základní články, které jsou pro cechy bez ohledu na řemeslo společné. Zda vycházely z podobných vzorů nelze doložit, ale je možné, že artikule vydané ve stejné době vycházely z nějakého obecnějšího vzoru, který stanovoval, co všechno mají listiny obsahovat. Rovněž není vyloučeno, že pokud nějaký zásadní článek v artikulích chyběl, byl doplněn až v biskupské kanceláři při konfirmaci listiny a do opisu se informace o doplnění nedostala.

Z obecných ustanovení týkajících se zbožnosti zde byly zmíněny opět korouhve a svíce v kostele a účast při mších. Se správou cechu souvisely články zahrnující volbu cechmistrů, jejich povinnost předložit vyúčtování při opuštění úřadu, svolávání cechu, obesílání mistrů, souzení při a používání cechovní pečeti. Cechovní morálka zakazovala řemeslníkům pomlouvat si navzájem své výrobky, přebírat si zakázky, ale i zákaz zahálky a pomluv obecně pod pohrůžkou trestu. Z finanční stránky byly v artikulích opět zmíněny dluhy a zákaz mistrům zásobovat osobu, která byla dlužná jinému mistru. A také zákaz výkonu řemesla tovaryši, který odešel od mistra k jinému a nesplatil mu svůj dluh. Za porušení byla rovněž udělena mistrovi pokuta.

Při přijímání do cechu bylo povinností učně se přihlásit, řemeslo si vyzkoušet a zaplatit poplatek. Mistři při přijetí do cechu museli prokázat manželský původ, vyučení a složit poplatek. Pokud se jednalo o mistrova syna, platil pouze polovinu stanovené částky. Mistři měli zakázáno přebírat si čeled. Doba vyučení pro učně byla stanovena na jeden rok, kdo se chtěl vyučit za dva roky, neplatil poplatek mistru, ale cechu, a navíc musel složit finanční záruku.

19, 24, 31, 42; SOKA Nový Jičín, fond Archiv města Příbor, inv. č. 1, 2, 3, 8, 9, 10; ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 320–322.

²⁸ Ze kterých měst cechovní artikule pocházejí, listina neuvádí.

²⁹ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 80–85; FRIEDRICH, G.: *Rukověť*, s. 168–169.

Ovšem během těch dvou let měl nárok na oblečení a obuv od svého mistra. Mistři, kteří se chtěli v cechu usadit, se museli oženit, nebo platili pokutu. I tato listina obsahuje artikule týkající se úmrtí, pohřbů a povolení pro vdovy vykonávat řemeslo, dokud se neprovdaly za osobu, která nevykonávala stejné řemeslo.³⁰

Dále jsou popsány artikule týkající se konkrétních aspektů řemesla kovářů a zámečníků, a to: osoba, která přinesla „staré šíny“,³¹ kterými chtěla okovat kola, si je měla sama koupit u koláře. Kováři neměli tyto kola ani vozy kupovat, přinést je měl ten, kdo je chtěl okovat. Když měli kováři nové „šíny“, mohli kola či celé vozy koupit u kolářů sami, okovat je a následně prodat. Kováři i kolaři měli povinnost navzájem si své výrobky prodávat. V artikulích byla stanovena podmínka přednostního nákupu železa na trhu. Nikdo, kdo nebyl člen výše zmíněného cechu nesměl železo překupovat, dokud si mistři železo neprohlédli a nerozhodli se, zda ho koupí. Pokud by mistr neměl čas si železo koupit, ten, kdo ho koupil, měl chudému (mistru/řemeslníku) přenechat šest „šínů“. Čeledín, který pomáhal panskému kováři na zámku, měl dostat za den jeden bílý groš od svého pána. Když by byl některý z mistrů kovářů obeslán na zámek, měl povinnost tam jeden den v roce pracovat, pokud by to trvalo déle, měl dostávat odměnu jeden groš za den. Uhlí na trhu si měli mistři rozdělit, ale také něco přenechat chudým, kteří uhlí neměli. Uhlí mělo být rozděleno nejméně mezi čtyři kováře a zámečníky.

Ustanovení, které se v cechovních artikulích biskupských měst objevovalo méně, povolovalo pod podmínkou platby jednoho groše v suché dny být členem cechu i těm osobám, které nevykonávaly řemeslo.³² Z tohoto ustanovení plyne, že člověk mohl být součástí tohoto systému a nebýt řemeslníkem. Nad takovou osobou přebíral cech ochranu, a zvláště v případech úmrtí se cech postaral o důstojný pohřeb se všemi náležitostmi a zvyklostmi, včetně odnesení těla zemřelého ostatními členy cechu do hrobu. Cech v tomto případě fungoval více jako bratrstvo,³³ jelikož v mnoha ohledech připomínal pozdější sociální systém, kdy stačilo splnit podmínku pravidelné platby, a i když člen nevykonával řemeslo, měl určitou jistotu zabezpečení. Cechy obecně fungovaly jako společenství, jejíž členové se o sebe vzájemně starali, jedná se o jeden z podstatných důvodů existence cechovní instituce jako takové.

---

³⁰ Tamtéž, pag. 84–85.

³¹ Šín byl kus železa nebo jiného kovu, mohlo se také jednat o kovový plát nebo kování kola. *Elektronický slovník staré češtiny*. Praha, oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2006–, Online: <http://vokabular.ujc.cas.cz> (verze dat 1.1.17, cit. stav ze dne 20. 5. 2023).

³² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 80–84.

³³ WINTER, Zikmund: *Český průmysl a obchod v XVI. věku*. Praha 1913, s. 52–53.

Otázkou zůstává, jaká situace by nastala v případě, kdy by zmíněná osoba nebyla dlouhodobě schopna platit výše zmíněny poplatek, popř. pokud by zemřela? Předpokládám, že by i nadále zůstala součástí cechu a cech by se o ni postaral a byly by stanoveny jiné podmínky úhrady poplatku, v případě úmrtí by poplatek uhradila patrně rodina ze zděděného majetku zemřelého.³⁴ Dlužné poplatky byly navíc často hrazené také zpětně,³⁵ tudíž nepředpokládám vyloučení z cechu pro neplacení poplatku.

Biskup jim potvrdil všechny výše zmíněné artikule s podmínkou, že mohou být v budoucnu následujícími biskupy změněny. K listině přiložil svou pečeť.³⁶

5. Vyškov

První písemná zmínka o Vyškově pochází z roku 1141 z listiny olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka.³⁷ Jako městečko se Vyškov zmiňuje roku 1267 v závěti olomouckého biskupa Bruna, o století později, roku 1367 je již zmíněno jako město. Vyškov byl politickým a hospodářským centrem vyškovského panství a v první polovině 13. století se definitivně stává majetkem olomouckého biskupství.³⁸ Městu bylo uděleno roku 1460 privilegium na odúmrtí a další výsady (včetně např. šenku piva a vína). Roku 1486 získalo město právo pořádat třetí výroční trh³⁹ a pečetit zeleným voskem. Od biskupa Stanislava Thurza získávají roku 1498 právo na prodej masa na sobotním trhu.⁴⁰ Nejpozději v druhé polovině 15. století a na počátku 16. století se ve Vyškově začaly utvářet cechy. Z první poloviny 16. století máme doložena statuta cechů kovářů a bednářů z druhé poloviny 16. století se dochovaly artikule cechů řezníků, ševců,

³⁴ Jelikož listina na tuto otázku odpověď nenabízí, jedná se o hypotézu autorky.

³⁵ Cechy si zapisovaly dluhy do speciálních knih, viz JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Hlavní tendence brněnské řemeslné výroby od počátků města do zániku cechovního sdružení*. In: Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna, 12, 1994, č.1, s. 21.

³⁶ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 84–85.

³⁷ O přesné datování této listiny se stále vede debata, listina neobsahuje datum. JAN, Libor: *Vyškov ve 12. a 13. století*. In: MLATEČEK, Karel a kol.: *Vyškov: dějiny města*. Vyškov 2016, s. 73.

³⁸ MLATEČEK, Karel: *Město Vyškov se představuje*. In: MLATEČEK, Karel a kol.: *Vyškov: dějiny města*. Vyškov 2016, s. 7; Týž: *Město v pozdním středověku*. *Vyškov ve 14. a 15. století*. In: Tamtéž, s. 115.

³⁹ Vyškov byl v této době již nadán dvěma jarmarky, které se konaly v květnu a září, Korvín přidal ještě jarmark v listopadu. Týž: *Město*, s. 130.

⁴⁰ Týž: *Město*, s. 122–123, 126–130, 132.

blanářů, pekařů, tkalců a opět kovářů. Ve městě samozřejmě působila i řada dalších různě zaměřených řemeslníků.⁴¹

5.1 Cech bednářů

Opis listiny obsahující zřízení cechu a potvrzující artikule pro cech bednářů ve Vyškově se rovněž nachází v kopiáři olomouckého biskupa Jana Dubravia. Tato listina byla vydána 15. listopadu roku 1549⁴² v Kroměříži. Cech bednářů v Brně vydal vyškovským bednářům listinu cechovních artikulí, kterou ukázali biskupovi a prosili jej o potvrzení. Opis v kopiáři uvádí obsah těchto statut. Originál listiny brněnského cechu pro cech ve Vyškově, který byl ukázán biskupovi, se patrně nedochoval. Stejně tak neznáme ani původní listinu obsahující cechovní artikule brněnského cechu bednářů, podle kterého byla patrně listina pro vyškovský cech vytvořena.^{43, 44}

Bednáři, kteří byli poddanými biskupa ve Vyškově, se na něj obrátili s žádostí o zřízení bednářského cechu. Jelikož neměli potvrzený cech, jehož pravidly by se mohli řídit, zažívali často spory a měli problémy s ostatními řemeslníky z okolí, kteří také vykonávali bednářství. Žádali proto biskupa o zřízení cechu, který by potvrdil vydáním své listiny. Při této prosbě biskupovi ukázali cechovní artikule bednářů, které jim vydali brněnští cechmistři.⁴⁵ Brněnští cechmistři jim patrně poskytli opis svých artikulí, neboť nepředpokládám, že by jim, ať už z důvodu poškození či ztracení, zapůjčili originální listinu, jelikož originál cechovních statut byl pro ně natolik cenný, že by jej nepůjčovali.

Početnější cechy měly v 16. století již běžně vlastního písaře, nebo tuto činnost vykonával mladý mistr či písař městské kanceláře,⁴⁶ tudíž vytvořit opis nebyl patrně problém.

Artikule brněnského cechu bednářů jsou doslovně opsány v biskupově listině.⁴⁷ Vzhledem ke stylistice textu předpokládám, že statuta brněnského

---

⁴¹ ŠTĚPÁN, Jan: *Vyškov v 16. století*. In: Tamtéž, s. 133–134; 150, 156.

⁴² FRIEDRICH, G.: *Rukověť*, s. 190–191.

⁴³ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 88–92.

⁴⁴ Patrně tedy opis v kopiáři obsahuje jediná dochovaná statuta nejen cechu vyškovských, ale i brněnských bednářů z doby těsně před polovinou 16. století.

⁴⁵ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 88–89.

⁴⁶ WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 112; JORDÁNKOVÁ, H. – SULITKOVÁ, L.: *Hlavní tendence*, s. 21.

⁴⁷ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 89.

cechu byla napsána v němčině a přeložena do češtiny buď již v Brně pro potřeby opisu, nebo až v kanceláři olomouckého biskupa. Tuto teorii potvrzuje rovněž výskyt německých slov, např. „wersstat/werksstat“.⁴⁸

Členové vyškovského cechu bednářů se měli řídit následujícími ustanoveními: mistři měli povinnost odvádět městskou daň, když byla vypsána. Podmínkami přijetí mistra do cechu bylo, stejně jako ve výše uvedených případech, prokázat manželský původ, vyučení, zaplatit poplatek mistrům a cechu a zhotovit mistrovské kusy. Mistři měli pod pokutou zakázáno přebírat si čeled' a také měli povinnost oznámit druhému mistru, pokud k sobě přijali jeho tovaryše.

Pro kontrolu měr byly stanoveny dále uvedené míry jednotlivých výrobků: drejlink měl mít obsah 20 věder a každé vědro mělo obsahovat 60 brněnských mázů, pokud se tyto míry nebudou dodržovat, měla se za každý podměrečný kus zaplatit pokuta půl funtu vosku. Každý mistr měl mít označené své výrobky svou značkou, zmíněny jsou konkrétně bečky a drejlink, ale i nářadí v dílně, popř. mělo být vše označeno i městským znakem. Za každou neoznačenou bečku (pravděpodobně za každý neoznačený kus výrobku) byla pokuta půl funtu vosku. Přísežní mistři měli kontrolovat nářadí, ale hlavně „...drejlinky desítky a osm věderní bečky...“⁴⁹ i sudy,⁵⁰ aby měly spravedlivou míru. Náčiní a výrobky bez spravedlivé a pravé míry, měly být zničeny, pod výše uvedenou pokutou (patrně opět půl funtu vosku). Tovařš, který neuměl vyrábět bečky, kterými by mohl lidi zásobovat, „...ten nemá dělati podle namluvej než na týden.“⁵¹ Bednáři bez mistrovské zkoušky měli zakázáno nakupovat na trhu dřevo, za porušení museli zaplatit pokutu. Dřevo koupené bednářem, který nebyl členem cechu, bylo zabaveno ve prospěch cechu. Přespolní bednáři nesměli dovážet náčiní ani výrobky na trhy, s výjimkou frejunku a jarmarku. Pro vdovy byla stanovena podmínka, že směly vykonávat řemeslo i po smrti manžela do doby, než se znovu provdaly. Řemeslo však s nimi musel vykonávat tovařš, který byl schopen vyrobit produkt ve stejné kvalitě jako mistři.

Biskup na závěr listiny uvádí, že schvaluje všechny výše psané artikule a klauzule, aby se vyškovští bednáři současní i budoucí mohli v cechu řídit podle daného řádu a nemuseli vést spory s přespolními bednáři, kteří s nimi nejsou v cechu. Dále si vymezuje pro sebe a své nástupce právo tyto cechovní

⁴⁸ Tamtéž, pag. 90.

⁴⁹ Pravděpodobně se jedná o míry obsahu – drejlink o obsahu 10 věder, což by bylo v rozporu s nařízením výše uvedeným, protože žádný mistr nemá dělat drejlinky s obsahem menším než 20 věder, tudíž se asi oba údaje vztahují k bečkám – obsah 10 a osm věder.

⁵⁰ V textu doslova „...10 sudy dilení...“ – patrně se jedná o sud s obsahem 10 věder.

⁵¹ Patrně si nemá tovařš domlouvat více zakázek, než které stihne během jednoho týdne.

artikule doplnit, omezit či jinak upravit, podle potřeby. Za toto obdarování bude muset každý vyškovský bednářský mistr platit každý rok tři bílé groše v době svátku sv. Václava olomouckým biskupům.⁵²

Výše popsané artikule neuvádějí celou řadu nařízení, na které jsme běžně z cechovních artikulí poloviny 16. století zvyklí:⁵³ listina neobsahuje nic o správě a soudnictví v cechu, neuvádí se zde podmínky výchovy učňů a tovaryšů, není zde uvedeno zapojení cechu při úmrtí některého člena, ani žádná pravidla pro zapalování svíček při oltářích ani nic o korouhvi v kostele atd. Cechovní statuta z Brna pro vyškovský cech neobsahují celou řadu předpisů, které máme s cechy této doby spojené. Přikláním se tedy k možnosti, že vzorová statuta pocházela z mnohem staršího období, než je polovina 16. století.⁵⁴ Nejstarší cech je v Brně doložený k roku 1346 a další přibývaly od druhé poloviny 14. století.⁵⁵ Starší statuta zřejmě ještě neobsahovala všechny články, které jsou z poloviny 16. století obvyklé. Naopak, kdybychom se podívali např. na statuta brněnského cechu kožešníků z roku 1615,⁵⁶ zjistíme, že většina námi postrádaných informací se v této listině nachází a nejen to, cechovní pořádek pro kožešníky obsahuje celou řadu dalších nařízení, která se v opisech cechovních artikulí ze staršího období vůbec neobjevují.⁵⁷ Tudíž předpokládám, že obsah výše sledované listiny formovala spíše doba vzniku, než specifická geografická či právní oblast.

---

⁵² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 89–92.

⁵³ Myšleno hlavně vzhledem k ostatním artikulím, které jsou v kopiářích opsány. Podrobněji se k obsahu cechovních artikulí vyjadřuje některá literatura uvedena v poznámkách pod čarou č. 6–17, jmenovitě pak např. SOBEK, David: *Kroměřížské cechy*, s. 43, 46–47, 51–63 – řada nařízení, které Sobek zmiňuje pro období 17. století, jsou platná i pro cechy poloviny 16. století; SOBEK, D.: *Cechovní a živnostenské korporace na Moravě: Kroměříž v letech 1500–1914*. Rigorózní práce. Olomouc 2021 – od str. 60–64, 66–68, 73–74, 77–80, 92–95, 99–100 nebo třeba KÜHNDEL, J.: *Vývoj*, s. 74–82, 95–99, 102–136.

⁵⁴ Jelikož se listina nedochovala, nelze toto tvrzení doložit ani vyvrátit.

⁵⁵ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela: *Řemesla a obchod*. In: JAN, Libor (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno 2013, s. 265.

⁵⁶ BOK, Václav: *Edice: Statuta kožešníků 1615*. (Příloha 3). In: JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Předbřlohorské Brno*. Brno 2020, s. 247–263.

⁵⁷ Vztahuje se primárně k opisům cechovních artikulí v kopiářích olomouckých biskupů.

6. Kroměříž

První zmínka o Kroměříži pochází z roku 1110 a mezi léty 1110–1125 ji koupil olomoucký biskup Jan II.⁵⁸ Jako město se poprvé zmiňuje roku 1266,⁵⁹ mezi léty 1261–1265 bylo povýšeno z trhové vsi patrně Přemyslem Otakarem II.⁶⁰ Město získalo roku 1290 brněnské městské právo, jarmark, dva týdenní trhy, mílové právo pro vaření piva a další svobody.⁶¹ Kroměříž byla taktéž roku 1389 nadána odúmrtním právem.⁶² Roku 1411 bylo mílové právo rozšířeno z vaření piva na všechna městská řemesla, s výjimkou kovářů.⁶³ Cechovní sdružení se v Kroměříži v písemných pramenech objevují od 16. století. Nejstarším doloženým cechem je cech řezníků doložený k roku 1537, potvrzený biskupem Stanislavem Thurzem. Cech koželuhů (1544), jehož artikulim se budu podrobněji věnovat níže, potvrdil biskup Jan Dubravius, stejně jako mlynářský cech (1550). Z doby episkopátu Marka Khuena se dochovaly zmínky o podstatně více ceších, a to: kloboučnických (1559), společném cechu stolařů, sedlářů a řemenářů (1559), cechu sladovníků (1560) a tkalců (1562). Výčet cechů se v úplnosti nedochoval, protože většina cechovních knih a artikulí shořely při požáru roku 1643. Město rovněž oplývalo celou škálou různorodých řemesel, která nebyla organizována do cechů.⁶⁴ Po třicetileté válce byly nejen v Kroměříži obnovovány cechy a v roce 1658 bylo rozhodnuto, že artikule kroměřížských cechů budou sloužit za vzor pro všechny cechy v biskupských městech na Moravě.⁶⁵

⁵⁸ PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*, 1. díl. Kroměříž 1913, s. 7; ŠTĚTINA, Jan: *Počátky osídlení a vymezení raně středověkého města*. In: PERŮTKA, Marek (ed.): *Kroměříž: historické město a jeho památky*. Kroměříž 2012, s. 38–39; BOČEK, Antonín: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, I. Olomucii 1836 (dále jen CDM I), s. 196, č. 218.

⁵⁹ BOČEK, Antonín: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, III. Olomucii 1841 (dále jen CDM III), s. 380, č. 377.

⁶⁰ PEŘINKA, F. V.: *Dějiny*, s. 12; ŠTĚTINA, J.: *Počátky*, s. 49–50.

⁶¹ Např. výběr mýta, svobodnou těžbu dřeva z biskupského lesa u Kroměříže, svobodný zisk lesů u města, který po vykloučení mohou užívat jako louky a chmelnice atd. PEŘINKA, F. V.: *Dějiny*, s. 25–27; BOČEK, Antonín: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, IV. Olomucii 1845 (dále jen CDM IV), s. 367–369, č. 291.

⁶² PEŘINKA, F. V.: *Dějiny*, s. 58–59; BRETHOLZ, Bertold: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, XV. Brünn 1903, s. 262, č. 299.

⁶³ PEŘINKA, F. V.: *Dějiny*, s. 65.

⁶⁴ Tamtéž, s. 327–328, 335.

⁶⁵ SOBEK, David: *Kroměřížské cechy a jejich artikuly v raném novověku: Srovnání generálních cechovních artikulů se staršími cechovními řády*. Studia Iuvenilia – Studentské historické sešity 1, 2016, s. 49.

6.1 Cech koželuhů

Opis listiny upravující a schvalující statuta cechu koželuhů z Kroměříže, se dochoval v prvním kopií olomouckého biskupa Jana Dubravia. Opis nese dataci 19. května 1544.⁶⁶ Poddaní z předměstí Kroměříže si od cechmistrů koželužského cechu z Uničova nechali vydat patrně opis jejich cechovních artikulí, na základě kterých chtěli zřídit stejný cech a podle nichž se v něm měli řídit. Opis listiny nám prozrazuje, že listina vydaná pro kroměřížský cech byla napsaná na pergameni a verifikována pečeti uničovského cechu koželuhů. Listina patrně obsahovala výčet všech „...naučení a zřízení...“, jak naznačuje biskup. Jednalo se tedy patrně o cechovní artikule, kterými se řídili členové uničovského cechu koželuhů. V listině biskupa Jana je uvedeno, že listinu vytvořenou uničovským cechem pro cech v Kroměříži biskup viděl a byl požádán, aby ji potvrdil.⁶⁷

Zde se nabízí otázka, zda listinu pro kroměřížské koželuhy vyhotovila městská kancelář v Uničově, písař uničovského cechu koželuhů anebo si pořídili opis sami na místě. Ať už byla zvolena kterákoliv varianta, z textu listiny vyplývá, že pořízení opisu nebylo zadarmo.⁶⁸ V biskupově listině je totiž dále uvedeno, že si byl vědom toho, že poddaní koželuzi vynaložili při jednání o zřízení cechu mnoho, a aby jim tyto náklady a úsilí vynahradil, obdaroval je nařízením, které určovalo vyšší poplatek při vstupu mistra do cechu.⁶⁹ Proč se ale kroměřížští řemeslníci obraceli na Uničov, a ne na nějaké bližší město (např. Olomouc⁷⁰)? Nejedná se totiž o města, která by se nacházela geograficky blízko sebe.⁷¹ V prvé řadě je možné, že mezi některými z koželuhů z předměstí Kroměříže a některými koželuhy z Uničova⁷² existovala určitá vazba, ať už rodinná či obchodní nebo naopak rivalita mezi olomouckým a kroměřížským cechem koželuhů. Možnost, že si vypůjčili opis artikulí uničovských koželuhů z jiného města, ve kterém se cechovní artikule také vytvářely podle uničovských statut, a aby nemuseli vytvářet opis svých artikulí, propůjčili

---

⁶⁶ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–45.

⁶⁷ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43.

⁶⁸ O půjčování cechovních statut viz WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 91–92.

⁶⁹ Podrobněji viz níže. ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 44.

⁷⁰ V Olomouci cech koželuhů již existoval. Srov. KÜHNDEL, J.: *Vývoj*, s. 43.

⁷¹ Místři se museli do města pro statuta dostavit (viz WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 91–92), proto by bylo logické cestovat do bližší Olomouce.

⁷² Artikule byly cechu koželuhů v Uničově uděleny městskou radou v roce 1534 – více viz SCHULZ, Jindřich – ŠTĚPÁN, Jan – ČERMÁK, Miloslav: *V renesanci (1497–1617)*. In: BUREŠOVÁ, Jana a kol.: *Uničov – historie moravského města*. Uničov 2013, s. 113.

do Kroměříže opis uničovských statut⁷³ se zdá jako méně pravděpodobná, jelikož by se taková zmínka jistě v opisu objevila. Jako další možné vysvětlení, proč si koželuzi nepořídili opis statutu přímo z Olomouce, se nabízí fakt, že olomoucká městská rada byla natolik ochránářská ke svým dokumentům (považovala cechovní statuta za část svého městského práva), že si vynucovala svolení se zápůjčkou statutu pod podmínkou, že se text artikulí nebude nijak měnit a bude se přísně dodržovat.⁷⁴ Což, jak je uvedeno níže, bylo v rozporu s biskupovým rozhodnutím listinu doplnit dalšími dodatky, proto se patrně jedná i o jeden z důvodů rozhodnutí neobrátit se na olomoucké koželuhy.

V této době bylo již zvykem, že cechy vyvíjely iniciativu samy a opatrovaly si cechovní artikule z jiného města od cizího, většinou staršího cechu.⁷⁵ Tudíž se neobracely na biskupy s prosbou o vydání, ale pouze je předložily biskupům s žádostí o potvrzení. Jejich snaha se vyplatila, protože olomoucký biskup Jan reflektoval jejich „...snažnú a ustavičnú prosbu...“ a rovněž chtěl, aby se řídili podle daného řádu, což šlo ruku v ruce s lepším výkonem jejich koželužské živnosti. Proto jim schválil všechny artikule, které se nacházely v listině uničovských koželuhů. Vše, co biskup potvrdil, platilo pro všechny koželuhy včetně jejich nástupců. Biskup k artikulím uničovských koželuhů ve své listině⁷⁶ ještě doplnil další nařízení, kterými se měl kroměřížský koželužský cech řídit.⁷⁷ Jak už bylo naznačeno výše, aby cechu refundoval náklady spojené s pořízením uničovské listiny, změnil výši poplatku, jenž musel nově přijatý mistr složit⁷⁸ do cechu. Původních osm grošů a čtyři funty vosku se zvýšily na dva zlaté a čtyři funty vosku. Jeden zlatý dostal cech a za druhý zlatý měl nový mistr uspořádat hostinu pro cechmistry. Biskup k této podmínce dodal, že pokud nový mistr vše výše uvedené složil a „...by s toho vystupil...“, zde je patrně myšleno, že by opustil cech, zaplatil pokutu dvě hřivny grošů, které byly darovány zdejšímu špitálu.⁷⁹ Zda zaplatil pouze pokutu, ale náklady, které do cechu vložil, když do něj vstupoval získal zpět, nebo přišel o vstupní poplatek, a ještě zaplatil pokutu se zde z biskupova nařízení nedozvídáme.

⁷³ Winter o půjčování statutu „z druhé ruky“ doslovně píše viz WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 91.

⁷⁴ KÜHNDEL, J.: *Vývoj*, s. 64–65; tento fakt dokládá také listina cechu krejčích z roku 1494 viz SCHULZ, J. – ŠTĚPÁN, J. – ČERMÁK, M.: *V renesanci*, s. 112.

⁷⁵ KÜHNDEL, J.: *Vývoj*, s. 64.

⁷⁶ Opis původních artikulí se v biskupově listině nenachází.

⁷⁷ Zda se jednalo o biskupovu iniciativu, nebo si cech navýšení toho nařízení vyprosilo, není možné zjistit. V textu listiny je uvedeno: „[...] *túto jim obdarování činíme* [...]“ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 44.

⁷⁸ Jeho syn měl cechu zaplatit polovinu, pokud chtěl být do cechu přijat.

⁷⁹ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–44.

Mezi další nařízení, kterými biskup doplnil původní (uničovské) artikule, náležela povinnost, pro současné, ale i budoucí koželuhy, nosit a prodávat na trhu krájené kůže mistrům ševcům.⁸⁰ Dále koželuhům zakázal prodávat kůže doma „hostinským“ ševcům,⁸¹ musely být nejprve k prodeji nabídnuty všem na trhu, kde si kůže mohl svobodně koupit jak domácí, tak i „hostinský“ švec. Zboží, které se na trhu neprodalo, ale bylo zde nabídnuto, směl jakýkoliv švec (domácí i hostinský) koupit od koželuha doma. Koželuzi, kteří chtěli jet prodávat sušené kůže na jarmark do jiného města, měli nejprve upozornit domácí ševcovské mistry, kterým museli prodat kůže přednostně. Také biskup stanovil, že i kdyby chtěl nějaký ševcovský mistr koupit všechny kůže, koželuh mu směl prodat pouze polovinu, aby zůstaly nějaké kůže pro jiné chudé mistry, kteří nemohli bez této suroviny provozovat své řemeslo a neměli by co prodávat na trhu. Domácí ševci měli zakázán nákup a směňování „syrové“ kůže na výrobu obuvi, a to i v případě, že potřebovali splatit dluhy. Tento zákaz se vztahoval na celé kroměřížské panství a na všechny poddané, kteří taktéž nesměli kůže překupovat. Za porušení nařízení byla stanovena pokuta dvou hřiven grošů, které dostal místní špitál. Další ustanovení se opět týkalo ševců. Mistr, jenž koupil na jarmarku vyzdobené kůže, nesměl je ani jejich část prodat jinému mistru ševcovskému.

Na závěr biskup obdaroval cech pečeti, na které byl vyobrazen štít zlaté barvy, ve kterém se nacházela červená růže. Pod růží měly být dvě „koželuzské“ stříbrné barvy. Popis vyobrazení nedává smysl, patrně zde chybí ještě další slovo, možná koželuzské náčiní, či jiné předměty spojené s tímto řemeslem. Tento znak byl patrně v originálu listiny vyobrazen, protože se v popisu nachází upřesnění: „...jakož pak to těmi barvami v tomto listu uměním malérský(m) světleji a zřetelněji se vyznamenává...“. Cechu bylo povoleno tento znak i pečeti užívat na věčné časy vždy, když to bylo potřeba. Cech své znamení směl namalovat i na všechny své cechovní korouhve. Navíc dostali od biskupa právo pečeti z zeleným voskem.⁸²

---

⁸⁰ Protože první cechovní artikule ševců jsou známy až z roku 1568, ve kterých je uvedeno že ševci nemají potvrzený cech (ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 57, pag) víme, že toto tvrzení bylo převzato z uničovských artikulí, aniž by si vyhotovitel uvědomil situaci ve městě Kroměříži.

⁸¹ Hostinský švec, tedy řemeslník, který není domácího původu, nepochází z daného města a přijel odjinud pouze na trh.

⁸² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 44-45.

7. Závěrečná komparace

7.1 Zbožnost a reprezentace

Po srovnání jednotlivých výše uvedených nařízení, zjistíme, že řada obecných ustanovení byla stejná pro většinu cechů: např. rozsvěcování svící v kostele, účast při procesích a mších jak v neděli, tak také v ostatní sváteční dny, stejně jako užívání cechovní pečeti a korouhve.⁸³

7.2 Správa cechu

V ostravském cechu tkalců měli být každý rok zvoleni dva přísežní cechmistři, kteří museli dohlížet na správné fungování cechu tak, aby se všemi členy bylo zacházeno spravedlivě. Pokud zvolení cechmistři zjistili, že někdo cechovní nařízení porušoval, byl jimi potrestán a zaplatil pokutu dva funty vosku. Příborský cech kovářů a zámečníků si také volil dva cechmistry každý rok, kteří měli cech řídit. Cechmistři cechu tkalců i společného cechu kovářů a zámečníků měli předat dalším cechmistřům a mistrům vyúčtování, když jejich úřad skončil. Po svolání do cechu měli všichni tkalci ostravského cechu povinnost dostavit se ve stanovené lhůtě, která byla dána dobou hoření svíčky. Ti, kteří přišli pozdě, museli zaplatit pokutu. Mistr, který byl povolán cechmistrem pro radu, se musel ihned dostavit. Stejná nařízení platila i pro příborský cech kovářů a zámečníků. Pokud chtěl člen ostravského i příborského cechu projednat nějaký spor, předstoupil před cechmistra. Ostatní museli v tu chvíli mlčet, jinak platili pokutu.⁸⁴ Cechovní zřízení tkalců se četlo co čtvrt roku nebo když se přijímali mladí mistři.⁸⁵ Všichni zaháleči, tovaryši i mistři, kteří spáchali nějaký přestupek a před trestem utekli, měli být cechem tkalců nalezeni a potrestáni.⁸⁶

⁸³ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–45; inv. č. 45, pag. 145–152; inv. č. 45, pag. 84–85.

⁸⁴ Soudy před cechmistry měly probíhat uctivě a důstojně, toto nařízení patrně mělo předcházet hádkám a překřikování. WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 144.

⁸⁵ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; inv. č. 45, pag. 84–85.

⁸⁶ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152.

7.3 Morální dohled

Všichni mistři i tovaryši ostravského cechu tkalců se měli chovat řádně podle pravidel cechu a přijít do cechu, pokud byl svolán. Kdo nařízení nedodržel, odevzdal cechu věrdunk vosku. Kdo pomlouval, lhal nebo někomu nadával při shromážděních v cechu a byl uslyšen, měl být potrestán vězením, dokud nezaplátí čtyři bílé groše, anebo funt vosku. Pokud se vyskytl spor mezi mistry nebo tovaryši a týkal se řemesla, řešil se tento spor u cechovního soudu. Po rozhodnutí cechu měly veškeré spory ustát. Kdo ve sporu pokračoval, platil pokutu čtyř grošů bílých. Za neuposlechnutí cechmistrů hrozila rovněž pokuta šesti grošů. Kdo měl pocit, že mu cechmistři ukřivdili, mohl se obrátit na starší a radu města, ovšem po zaplacení šesti grošů. Takto podrobné nařízení ostatní, výše zkoumané, artikule neobsahují, příborští kováři a zámečníci však měli nařízení podobné pro řemeslníky, kteří pod pohružkou trestu si nesměli navzájem pomlouvat své výrobky ani přebírat zakázky, což platilo také pro tkalcovské mistry z Ostravy.⁸⁷

Tovaryš, jenž odešel od svého mistra a pak jej pomluvil, byl potrestán jak v ostravském, tak příborském cechu. Tkalcovské artikule rovněž zakazovaly tovaryšům i čeledi zahálet, v Příboře měli tovaryši rovněž zahálku zakázanou kromě svátečního dne. Jestliže zaháleli dva a více dní v týdnu, mohli přijít o svou týdenní mzdu.⁸⁸ V ostravských artikulech byl zákaz hraní her v hospodách a zákaz opilosti mistrů.⁸⁹ Taktéž se zde řešilo rouhání: „...všelijaké rouhání a lání proti Pánu Bohu v žertu a bez žertu pod trestáním nad hrdlem i statkem u starých a mladých i čeledi se prikazující a zapovídá, a jestli cechmistr v tom proviní, ten má dvojnásobně dáti...“.⁹⁰

---

⁸⁷ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 84-85.

⁸⁸ V kopiích použit německý termín: *Wochenlohn*.

⁸⁹ Pokud by zpívali z opilosti a byli u toho přistiženi, dostali pokutu, stejně tak v případě, že mistr či tovaryš propil svůj oděv.

⁹⁰ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145-152; ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 84-85.

7.4 Finance a dluhy

Každý kvartál byli mistři ostravského cechu obesláni, aby přišli zaplatit jeden groš.⁹¹ Pokud se nedostavili, platili pokutu osm grošů.^{92,93} Bednářští mistři, vykonávající řemeslo měli zase odvádět městu daň pokaždé, když byla vyhlášena.⁹⁴

Pokud zákazník objednané plátno do čtyř týdnů nezaplatil, oznamoval mistr cechu tkalců tuto skutečnost cechmistrům, kteří jej vyzvali k zaplacení. Pokud platbu neuhradil ani do dvou týdnů od napomenutí, mohli cechmistři odprodat takový kus plátna, který by mistru zaplatil jeho práci a zbytek plátna připadnul objednavateli. Pokud by měl mistr zpoždění a nepředal by své dílo zákazníkovi včas, měl zaplatit svému cechu pokutu čtyř grošů za každý opožděný výrobek. Cechmistr dohlížel na mistra, aby během dvou týdnů produkt dokončil. Tento artikul opět obsahovala jen ostravská statuta cechu tkalců, jelikož ostatní listiny nejsou natolik podrobné.⁹⁵

Pakliže dlužil někdo peníze některému z tkalcovských mistrů, nesměli jej ostatní cechmistři ničím zásobovat, dokud dluh nesplatil. Příborští kováři a zámečníci měli v artikulích stejné⁹⁶ nařízení, doplněné o fakt, že za porušení zaplatili mistři pokutu. V příborském i ostravském cechu platilo, že tovaryš, který přešel k jinému mistru, ale zůstal mu u bývalého mistra dluh, měl zakázáno řemeslo vykonávat, dokud dluh nezaplatil.⁹⁷

7.5 Přijímání do cechu

Podmínky přijetí do cechu jsou však mnohem zajímavější, protože je máme doloženy pro cechy z Ostravy, Příbora, Vyškova i Kroměříže. Řemeslník, který chtěl být přijat do ostravského cechu tkalců, musel doložit svůj manželský

⁹¹ Jednalo se o pravidelný cechovní příjem, který byl placen členy cechu. WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 102. Cech dále se získanými financemi hospodařil formou: platů, darů, půjček, nákladů na opravu cechovního majetku, hostiny, pohřby apod. Více viz WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 111–123.

⁹² Tato částka je mnohem vyšší, než jaká bývala obvykle ukládána, což může naznačovat potřebu větší důslednosti při dodržování tohoto nařízení.

⁹³ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152.

⁹⁴ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, inv. č. 41, pag. 89–92.

⁹⁵ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, inv. č. 45, pag. 145–152.

⁹⁶ Jen kromě cechmistrů je uvedeno mistři.

⁹⁷ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85.

původ a prokázat, kde se řemeslu vyučil. Poplatek za přijetí do cechu činil 16 grošů a čtyři funty vosku. V Příboře měli řemeslníci stejné nařízení, při přijetí platili cechu jeden groš český, 15 grošů bílých a dva funty vosku. Pokud se jednalo o mistrova syna nebo když si syn mistra vzal vdovu po jiném mistru, měl platit pouze polovinu výše uvedené částky i vosku.

Nejspecifičtější podmínky má však vyškovský cech bednářů, jehož artikule stanovily podmínky, které musel splnit bednář, který se chtěl v cechu stát mistrem. Nejprve musel ostatním cechmistrům dokázat, že řemeslo plnohodnotně ovládal. Cechmistrři vybrali jednoho z mistrů a u něj měl bednář, který se ucházel o mistrovský post, zhotovit tři mistrovské kusy a to: „...káď vo dvaceti věder, dřejlink v tuž měru a jednu vanu.“. Pokud tyto výrobky neuměl vyrobit, tak jak se od mistra očekává, neměl být do cechu za mistra přijat, ale učit se ještě rok u některého mistra cechu. Rok měl strávit zdokonalováním svých schopností, aby pak uměl vyrobit kvalitní produkt, který mohl prodávat poctivě, tak aby lidi nešidil nekvalitním výrobkem. Poté se mohl o post mistra ucházet znovu, samozřejmě musel dobře zhotovit tři výše zmíněné kusy a prokázat, že byl manželského původu a také že se řádně vyučil u mistra bednářského řemesla. Po přijetí za mistra bednáře měl povinnost zaplatit cechu 10 bílých grošů a jeden funt vosku. Mistrům měl dát tři groše a tomu, který jej „...do cechu opovídá za práci...“, měl dát jeden groš.⁹⁸ Kroměřížský cech koželuhů stanovil, že mistr, který chtěl vstoupit do cechu měl zaplatit dva zlaté a čtyři funty vosku. Nic dalšího listina k přijetí do cechu neuvádí. Z výše uvedených podmínek všech tří (Ostrava, Příbor, Vyškov) cechů vyplývá, že doložit manželský původ a prokázat řádné vyučení řemesla museli řemeslníci ve všech třech ceších. Zaplacení různě vysokého vstupního poplatku pak platilo pro všechny čtyři cechy. Příborští řemeslníci měli ještě navíc oproti zbylým třem cechům doplněné zvýhodnění pro syny mistrů, kteří měli poplatek snížený.⁹⁹

---

⁹⁸ Jedná se o mistra, u kterého vyráběl ony tři zmíněné mistrovské kusy.

⁹⁹ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–45; ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 89–92; inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85.

7.6 Kontrola měř a trhu

Mistři ostravského i vyškovského cechu¹⁰⁰ měli stanovené míry, které dodržovali, jinak je čekal finanční trest.¹⁰¹ V tkalcovském cechu se jednalo o pokutu dvou funtů vosku a trest navíc.¹⁰²

Mistři i tovaryši cechu tkalců nesměli „sami pro předitivo k děláním do domů chodit“¹⁰³, jinak následovala pokuta od cechmistrů. Bednářští řemeslníci, kteří nesložili mistrovskou zkoušku si nesměli kupovat na trhu dřevo. Za porušení zákazu byla stanovena pokuta jednoho funtu vosku, a nakoupené dřevo mělo být prodáno jinému mistru. Koželuzi v Kroměříži nesměli prodat všechny kůže jednomu mistru ševcovského řemesla, ale maximálně polovinu, aby zbylo i na chudé mistry. Z výše uvedených artikulí vyplývá, že nákup suroviny byl regulován pro každé řemeslo odlišně.¹⁰⁴

Jestliže mistři tkalci přistihli nějaké osoby,¹⁰⁵ které kupovaly ve městě předitivo či výrobky nebo je do města vozily a pak je prodávaly, aniž by byly členy cechu a ani nedodržovaly cechovní statuta, měli jim vše zabavit, odevzdat starším v cechu, jež je měli potrestat. Bednáři měli zase podobné nařízení vztaženo na nákup dřeva, které koupil-li na trhu bednář, který nebyl člen cechu, bylo dřevo zabaveno ve prospěch cechu do doby rozhodnutí cechovních starších o dalším postupu. A navíc měli přespšní bednáři zakázáno pod pohrůžkou pokuty do Vyškova dovážet náčiní i výrobky, kromě frejunku a jarmarku, kde mohli prodávat své zboží všichni svobodně.¹⁰⁶ V listině pro kroměřížské koželuhy měli ševci zákaz kupovat od koželuů syrové kůže pro výrobu obuvi, stejně tak nesměli syrové kůže použít ke splacení dluhu a všichni poddaní kroměřížského panství měli zákaz kůže překupovat. Naopak povinností koželuů bylo prodávat na každém trhu nakrájené kůže ševcovským mistrům. Dokud nebyly kůže nabídnuty na trhu, kde si je mohli koupit domácí ševci i hosté, nesměli je koželuzi prodávat doma, pokud kůže na trhu neprodali,

¹⁰⁰ Konkrétní míry viz výše v textu.

¹⁰¹ O jaký trest se jedná, ale artikule neuvádí.

¹⁰² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, inv. č. 41, pag. 89–92.

¹⁰³ Jedná se patrně o zákaz nakupovat surovinu mimo trh, kde nebyl žádný dohled nad cenou, kvalitou, množstvím apod. Cechy také obvykle nakupovaly surovinu společně, aby se předcházelo nespravedlnosti. WINTER, Z.: *Český průmysl*, s. 259, 263.

¹⁰⁴ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–45; Tamtéž, inv. č. 41, pag. 89–92; inv. č. 45, pag. 145–152.

¹⁰⁵ V prameni označeny jako „[...] povaleče anebo štercíři [...]“. ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 148.

¹⁰⁶ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, inv. č. 41, pag. 89–92.

pak je mohli prodat i doma. Koželuzi museli rovněž nabídnout usušené kůže k prodeji napřed domácím ševcům a až poté je mohli jet prodat na jarmark mimo město.¹⁰⁷

7.7 Učni

Každý, kdo se chtěl řemeslo naučit, musel se přihlásit do cechu, vyzkoušet si po dva týdny řemeslo u mistra a pokud se rozhodl vyučit, zaplatil svému mistru jako záruku v Ostravě jednu hřivnu a cechu devět grošů, v Příboře dva zlaté a cechu dva funty vosku. Když se učedník ostravského tkalcovského řemesla vyučil, dal mu mistr 24 grošů. V průběhu učení (tři roky), měl učeň dostávat od mistra obuv a ošacení. Pokud by učeň bez udání důvodu po vyučení cech opustil, neměl od mistra dostat nic.¹⁰⁸ V Příboře byla situace mírně odlišná, doba vyučení byla stanovena na jeden rok. Pokud se chtěli řemeslo naučit za dva roky, mistrům platit nemuseli, ale cechu museli dát dva funty vosku a vyučení řemesla zaručit jednou hřivnou. Mistr byl povinen učňovi během dvou let dát sukni za dva zlaté, dvoje boty, košili a zástěru. Uvedené příklady nastiňují odlišnou praxi v jednotlivých ceších i v rámci jednoho panství, co se týče délky doby vyučení i různých poplatků, stejná byla povinnost pro mistry poskytnout svým učňům šatstvo a obuv. Jednotlivé odlišnosti jsou pravděpodobně dány rozdílnou praxí nejen napříč různě orientovanými cechy, ale i individuální situací v každém městě. Navíc pokud cechy listiny s artikulemi přebíraly od jiných měst, neodráží jejich obsah ani tak specifickou situaci místa vzniku nového cechu jako spíše situaci v lokalitě, ze které pocházely původní listiny.¹⁰⁹

7.8 Mistři

Pakliže se chtěl řemeslník usadit jako mladý svobodný mistr, měl povinnost se do roka oženit. Pokud tak neučinil, zaplatil cechu jednu hřivnu. Toto nařízení je stejné pro cech tkalců i kovářů a zámečníků. Další ustanovení se týkalo práce tkalcovských mistrů, které uvádí, že nesměli mít více než čtyři stoly (na trhu), že museli dodržovat správnou šíři (látky), vyrábět kvalitní výrobky a tkát tlusté plátno. Mistři, kterým byla zadána zakázka, se měli snažit,

---

¹⁰⁷ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 41, pag. 43–45.

¹⁰⁸ Toto nařízení patrně souvisí s výše zmíněnými 24 groši.

¹⁰⁹ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85.

aby zákazník dlouho na produkt nečekal. Ostatní cechovní listiny neobsahují v artikulích tento bod.¹¹⁰

Mistři měli zákaz si navzájem přebírat čeled, opět pod různé vysokou pokutou, např. osmi bílých grošů v ostravském i příborském cechu nebo jednoho funtu vosku u vyškovských bednářů.¹¹¹ Mistři bednáři ve Vyškově byli povinni, pod pokutou funtu vosku, oznámit druhému mistru, že k sobě přijali jeho tovaryše.¹¹²

7.9 Úmrtí a vdovy

Když mistr, mistrová, dítě nebo někdo z čeledi zemřel, doprovodili jej k hrobu všichni mistři a tovaryši cechu tkalců. Ten, kdo nepřišel do chvíle, než byl zemřelý vynesena z domu, dostal pokutu jeden groš. Toto nařízení platilo jak pro příborský, tak i pro ostravský cech.¹¹³

Vdova po mistrovi se mohla řemeslem živit dál, dokud se znovu neprovdala.¹¹⁴ Toto nařízení platilo pro všechny tři cechy: v Ostravě, Příboře i ve Vyškově, kde byla navíc podmínka pro vdovy, které mohly dále provozovat řemeslo s jiným tovaryšem, který se živil stejným řemeslem a uměl vyrábět produkt stejně kvalitně jako mistři.¹¹⁵

8. Závěr

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že cechovní artikule obsahují řadu ustanovení totožných a do jisté míry se jedná o formuláře. Obecná nařízení byla pro různé cechy často stejná a nařízení se liší až v momentě, kdy reflektují jednotlivé požadavky spojené se specifickostí daného řemesla nebo uvádějí rozdílnou výši pokut za přestupky. Ovšem na rozdíl od praxe po polovině 17. století, kdy byly všechny cechovní artikule sjednoceny s kroměřížskými

¹¹⁰ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85.

¹¹¹ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85; Tamtéž, inv. č. 41, pag. 89–92.

¹¹² ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, inv. č. 41, pag. 89–92.

¹¹³ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85.

¹¹⁴ Pokud se ovšem provdá za řemeslníka, který vykonával stejnou profesi jako její zesnulý manžel, může se řemeslem i ona nadále živit.

¹¹⁵ ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 45, pag. 145–152; Tamtéž, pag. 84–85; Tamtéž, inv. č. 41, pag. 89–92.

cechovními řády,¹¹⁶ vznikají cechovní artikule v biskupských městech v polovině 16. století podle různých vzorů, většinou vypůjčených z jiných, často pravděpodobně královských měst, kde tyto cechy již existovaly, a nelze tak hovořit o jednotné a ustálené podobě těchto listin.

Dochované artikule nám nedokládají jen existenci cechů jako takových, ale rovněž potřebu kodifikovat pravidla, kterými se členové cechu řídili. Je pravděpodobné, že prvotní sdružení řemeslníků byla v těchto městech tak malá, že nebyla potřeba pravidla písemně stvrzovat, protože ke kontrole chování docházelo vzájemně a pravidla se předávala ústně. S růstem počtu členů byl však dohled náročnější a rostoucí společnost mohla začít být méně disciplinovaná, a proto byla větší potřeba nařízení kodifikovat i písemně. Z výše uvedených artikulí vyplývá, že dodržování řádu bylo vynuceno pohrůzkou trestu, obvykle formou pokuty. Potřeba tohoto vynucování naznačuje neschopnost cechu kontroly směrem dovnitř a také nedostatečné morálky jejich členů. Nakolik se jednotlivá nařízení a pokuty dodržovaly *de iure* dnes není možné zjistit, vzhledem však k opětovné kodifikaci a zachování stejných artikulí napříč desetiletími vyplývá, že byly potřebné. Každé společenství potřebuje alespoň rámcový řád pro své fungování.

Jak fungovaly aspekty každodenní praxe, které jednotlivé články nezo-
hledňují již také nezjistíme, jednalo se však patrně o zvyky, které byly natolik samozřejmé, že písemná ustanovení nepotřebovaly. Kodifikace nebyla klíčová jen směrem dovnitř cechu, ale možná mnohem důležitější směrem ven vůči svému okolí. S narůstajícím počtem obyvatel ve městech a jejich okolí, přibývalo řemeslníků a tedy konkurence. Cechy tuto konkurenci regulují a redukují, protože z prodejního procesu ve městě konkurenty vylučují úplně, nebo je redukují tím, že je přijímají za členy cechu, na které se více či méně vztahují stejné, rovné podmínky. Cechovní artikule tak v důsledku neovlivňují jen úzkou skupinku lidí tvořící cech, ale nastavují podmínky platné pro celou městskou společnost, včetně osob přicházejících do města na trh z okolí. Je tedy nepochybně nesporné, že cechy přispívaly v raně novověkých poddanských městech nejen k hospodářskému a ekonomickému rozvoji, ale jejich role z hlediska sociálního a disciplinačního je rovněž důležitá. Cechy regulovaly vzájemné vztahy mezi svými členy, ale také vyžadovaly určité vzorce chování, nejen od svých členů a jejich rodin, ale i od širokého okolí, čímž vlastně sekundárně přispívaly k další regulaci určitých aspektů chování městského obyvatelstva jako celku.

---

¹¹⁶ Srovnání starších artikulí s novějšími řády viz SOBEK, David: *Kroměřížské cechy a jejich artikuly v raném novověku: Srovnání generálních cechovních artikulí se staršími cechovními řády*. Studia Iuvenilia – Studentské historické sešity 1, 2016, s. 49.

Cechy některých poddanských měst vděčí za své artikule moravským královským městům, jelikož jim poskytly právní rámec, na jehož základě existence cechu vzniká. Iniciativa v zakládání či potvrzení cechů a jejich artikulí vznikala „zdola“. Skupina řemeslníků si opatřila opis artikulí z jiného města a obrátili se na olomouckého biskupa s žádostí o potvrzení cechu a předložených artikulí. Biskup měl zájem o co nejlepší hospodářskou situaci ve městech, ze kterých mu plynou příjmy, proto ve všech uvedených příkladech takové prosbě vyhověl.

Cechovní artikule nabízejí drobný, ale unikátní vhled do každodenního života členů cechů. Dozvídáme se nejen technické stránky výkonu různých řemesel, ale také nejrůznější časové lhůty (např. pro vyučení), výši a druhy pokut, kterými byli členové trestáni, podmínky chování a vzájemného respektu členů cechu, hierarchii této společnosti, dbání na reprezentativnost, ale také ceremonie spojené s koncem života, tedy jak vypadaly pohřby, jaké možnosti měly vdovy a synové mistrů apod.

Guild Articles in the Cartulary of the Bishops of Olomouc Regarding the Moravian Towns of Ostrava, Příbor, Vyškov, and Kroměříž

Abstract

This case study is based on an analysis of the copies of guild articles in the cartulary of the bishops of Olomouc—Jan Dubravius and Mark Khuen—which provide an insight into the content of guild articles in subject towns located on the estates of the Olomouc bishopric. Rather than analysing all the copies of articles preserved in the cartulary of the two aforementioned bishops, the study aims to outline the functioning of selected guilds by analysing four ordinances. Each analysis of the articles is preceded by a brief outline of the economic development of the town.

Keywords: craft; guild; guild articles; cartulary; Olomouc bishopric; Moravian Ostrava; Příbor; Vyškov; Kroměříž

Mgr. Kateřina Lančová is a PhD candidate at the Department of History, Faculty of Arts, University of Ostrava and a researcher at the Centre for Economic and Social History. Her research focuses on the history of the serf towns of the Olomouc bishopric in between the thirteenth to the sixteenth century.

Centre for Economic and Social History
e-mail: katerina.lancova@osu.cz